Szellemi exportunk

Az utóbbi években nagy eredményeket értünk el a magyar kultúra külföldi terjesztésében, s most örömmel tehetünk jelentést kultúránk újabb sikereiről, a határokon túl.

Nagy örömmel, de nem túlozván el a dolgot, mert azzal tisztában kell lennünk, hogy a lehetőségek kiváltképpen az irodalmi művek exportja tekintetében korlátozottak, hiszen a nagy világnyelvekkel nem vehetjük fel a versenyt. Egy angol, orosz, német vagy francia nyelven megjelenő, kiemelkedő írói erényeket mutató regény például a mai információáramlás mellett hónapokon belül az egész világon ismertté válhat. Ugyanilyen kvalitásokat tartalmazó magyar nyelvű írásnak ehhez sokkal hosszabb időre, némi szerencsére, s szívós terjesztő munkára van szüksége. Annál értékesebbek az eredmények, amelyeket elértünk.

Több mint kétmillió könyv hagyta el az országot — nem számítva az idelátogató külföldiek egyéni vásárlásait, mert arról nem készíthető statisztika — a tavalyi évben. Az Akadémiai Kiadó és a Corvina Kiadó idegen nyelven megjelentetett magyar könyveinek a száma is csaknem ugyanennyi volt 1972-ben. Tehát egy esztendő alatt összesen négymillió magyar könyv került a világ könyvesboljaiba! Legnagyobb vásárlóink — s az egyezmények szerint részben partnereink — a többi között az Egyesült Államok, Brazília, Kanada, a Szovjetunió, Ausztria, a Német Szövetségi Köztársaság, Jugoszlávia. Említhetnénk — kisebb és alkalmi könyvvásárlásokkal — olyan országokat is, mint Ecuador, Columbia, Elefántcsontpart vagy Zambia.

A magyar nyelvű irodalmi művek iránt — természetesen — elsősorban az elszármazott magyarok s azoknak az anyanyelven értő utódai körében a legnagyobb az érdeklődés. De csaknem valamennyiből vásárolnak tudományos intézetek, nagy világkönyvtárak és egyetemek, az utóbbiak közül kiváltképpen azok (Göttingen, Yale, Harward, Lomonoszov, London stb.), amelyeknek tanszékein magyar nyelvű oktatás, illetve tudományos képzés folyik. Négymillió könyv — s a világpiac felvevőképessége még korántsincs kimerítve. Tájékozott szakemberek véleménye szerint ez a szám még százezrekkel növelhető.

Kottáink exportjánál nincsenek nyelvi korlátok. A felvételeket, előadásokat természetesen szerzői jogok szabályozzák (nálunk is úgy van, mint a világon mindenütt, hogy nem lehet egyszerűen „kivinni" a koncertteremben, egyéb nyilvános előadáson, rádióban vagy televízióban felhangzó művet), a kották terjesztése elé azonban, éppen mert nincsenek nyelvi akadályok, kevesebb nehézség tornyosul. Zeneműexportunk első számú partnere a Szovjetunió. 1972-ben például a teljes zeneműexport egynegyedének felvevője volt. Moszkvai, leningrádi, harkovi, irkutszki és más szovjet zeneművészeti főiskolákon, konzervatóriumokban tanárok százai tanítanak magyar kottákból. Közkedveltek a kortárs zeneszerzők művei is, ezeknek exportja a korábbi évekéhez képest jelentősen megnövekedett, és csaknem minden szovjet zeneműkereskedés kirakataiban, polcain láthatók. A Kultúra Külkereskedelmi Vállalat több mint 30 országba szállított a múlt évben kottát; a Szovjetunió után a legtöbbet az Egyesült Államokba, a Német Szövetségi Köztársaságba, Csehszlovákiába, Angliába és Norvégiába. S mint a könyveknél, itt is elmondhatjuk: a kottaexport reményteljes folytatás előtt áll.

A Neue Zürcher Zeitung című svájci lap — amely hazánk iránt egyébként enyhén szólva gyakran nem mutat rokonszenvet — lemezkritikai rovatában így írt: „Magyar hangot hallani hanglemezről, magyarországi felvétel hangját, mind nagyobb megelégedésünkre szolgál. Lemezeik bármely nagy világcég felvételeivel bátran felvehetik a versenyt előadói koncepcióiban és technikai megoldásban egyaránt. Bartók és Liszt művei, Ránki és Kocsis zongorajátéka — hogy csak néhány nevet és lemezt emeljünk ki a Hungaroton kiadványaiból — olyan magas színvonalúak, hogy a kritikus keresve sem találhat bennük hibát, tisztelettel említi tehát a produkciókat és érdeklődéssel várja az újabbakat."

Az elismerés jólesik. S az elismerésre a legnagyobb mértékben rá is szolgál a magyar hanglemezkiadás. Egy adat, mennyiségi pusztán, de igen sokat mond: 1971-ben minden ötödik, 1972-ben minden második magyar hanglemez került külföldi piacokra. Legnagyobb vásárlóink a baráti országok. Az első helyen közülük is Csehszlovákia. S felzárkózott mögéje Lengyelország, sok ezer lemezre szóló új megrendeléseivel. A Kultúra Külkereskedelmi Vállalat partnerei és üzletfelei a legismertebb világcégek — közöttük a franciaországi DISC'A, a londoni DECCA, a svéd EMI és mások. A legnagyobb sikerek — ezeket vásárolják a legszívesebben — a klasszikus és mai magyar művek. Elsősorban Liszt, Bartók és Kodály. Ismeretes, hogy a nagy hanglemezforgalmazó vállalatok, gyakran a rádió- és a televíziótársaságokkal közösen koncerteket rendeznek és díjakat tűznek ki. A nemzetközi hanglemezdíjak kitüntetettjei között mind több magyar van. Az egyik legutóbbi francia nagydíj jutalmazottja, az Eszterházy Pál Harmónia Coelestis-éből készült lemezsorozat, amelyről a nemzetközi szaksajtó a legmagasabb elismerés hangján írt. A mennyiségi rekord: Liszt Ferenc Krisztus-oratóriumának Hungaroton-felvétele, amelyből eddig több mint tízezer került külföldre, és a további megrendeléseknek csak nagy nehézségek árán tud eleget tenni a Hanglemezgyártó Vállalat.

Magyar hanglemezt vásárol Dél-Amerika sok országa, a Szovjetunió, Japán, Kanada — és sorolhatnánk tovább a világrészeket és az országokat, olyan ritkán hallottakat is, mint például Hong-Kong. Művészlemezeink ismert és kedvelt cikkek lettek a „szellemi áruk" forgalmas és mind jobb minőséget követelő világpiacon.

Attekintésünkben nem szóltunk speciális tudományos művekről, folyóiratokról, filmekről, propagandakiadványokról. De hiszen nem is „leltározni" akartunk. Mindössze arról szólni, hogy az elmúlt évekhez képest hallatlanul megnőtt a magyar szellemi export könyvben, zenében, hanglemezben. Valamennyi, még a klasszikus mű és a klasszikus felvétel is, a mai magyar művészetről, előadóművészetről ad hírt a világnak. S jó hírt ad: ezt a „visszaigazolások" bizonyítják, vagyis az a tény, hogy a külföld még többet kér belőlük. Ami kezdetben nagyon nehéz volt: felhívni magunkra a figyelmet a magas szintű művészi produkciókkal, most már nem próbálkozás, hanem folyamat. Folyamat, amely akként szélesül, amiként itthon szélesítjük a medrét. Mert amiről Keleten-Nyugaton dicsérettel írnak a lapok, aminek tapsol a koncertközönség, amit esetleg díjjal jutalmaznak: az a hazai szocialista kultúrából sarjadzik ki.

A legnagyobb öröm, a számokon, mennyiségeken, megrendeléseken és üzleti sikereken túli: ennek a szocialista kultúrának rangja, súlya, szerepe van a világban; mind többen figyelnek rá, mind több ember számára vonzó.

A szellemi export eredményei tehát önnön értékünket is mérik.

TAMÁS ISTVÁN

Szegedi páfrányerdők

Kis közvéleménykutatást végeztem a Széchenyi téren. Az ott elhaladó járókelőket faggattam, hol találhatok Szegeden páfrányfenyőket, más néven ginkgo bilobákat. Az ötven megkérdezettből három a tanácsháza előtt álló magnóliákhoz utalt, pedig a legtöbbjének még a fa egyedülálló levelét is megmutattam. Ez késztet most arra, hogy írjak a keleti népek e misztikus fájáról, amelyből az európai városok között Szegeden van a legtöbb. A furcsa levelű fa a világirodalom kiemelkedő alakját, *Goethét* is megihlette: *„E keletről gondjaimra / bízott fának levele, / a tanult főt okosítja / titkát fejtetvén vele."*

A ginkgo-félék, azaz páfrányfenyők a ginkgopsida vagy ginkgoales (nyitvatermők) egyik osztálya, melynek egyetlen ma is élő faja a ginkgo biloba. A permtől a harmadkorig több mint tucatnyi faja élt Földünkön, erről tanúskodnak a Balaton környékének kövületei is. Földtörténetünk későbbi időszakaiban kipusztultak, és csak Kínában maradt fenn egyetlen faja, Szecsuan tartományban, a Jang-cse-kiang folyó mentén, ahol ma is vadon nő. Földünk egyik legősibb fájának eredete körülbelül 250 millió évre nyúlik vissza. Valamikor régen Japánba került, japánok közölték a fa első leírását is 1712-ben. Botanikai szenzációt váltott ki közlésük. Talán ez a magyarázata, hogy ez az érdekes levelű fa alig két évtized múlva Európában is megjelent egyik-másik füvészkertben, és egyre népszerűbb díszfává vált.

A harminc méter magasságot is meghaladó fa elágazó törzsű és lombhullató, bőrszerű levelei legyező alakúak. A kínaiak aranygyümölcsű, a japánok halfaroklevelű fának, a németek népiesen legyezőlevelű fának hívják, talán ez utóbbi a legtalálóbb. *Greguss* Pál Kossuth-díjas botanikus professzor szerint a ginkgo helyes botanikai magyar elnevezése: páfrányfenyő. Ez a megjelölés Földünk növényeinek fejlődéstörténeti időrendjére vonatkozik.

Frankfurt am Mainban és Jénában az 1800-as évek kezdetén már vannak páfrányfenyők, de Weimarba és a közelében fekvő Belvedere parkjába, valamint a pesti füvészkertbe csak a XIX. század közepe táján jutnak el.

Az idősebb szegediek még jól emlékeznek, hogy 1938—1940-es években hatalmas páfrányfenyő állt az újszegedi parktükörben. Óriási lombsátra egész a földig ért, és alatta két pad állt, a szegedi néphit szerint, ha ezekre szerelmesek telepedtek, úgy belőlük egy éven belül házaspár lett. Oly pompás példányt, mint az újszegedi ginkgo biloba volt, nem láttam Frankfurtban, Párizsban, Jénában, Várnában, sőt a pisai botanikus kertben sem, pedig arra az olaszok igen büszkék.

Szegedre a páfrányfenyő közvetlenül az 1879-es nagy árvíz után kerülhetett. Tudomásom szerint a növénykedvelő *Pollák* Sámuel (1862—1959) egyik svájci útjáról hozott magával néhány csemetét, hogy ezzel is hozzájáruljon a romjaiból újjáépülő város szépítéséhez. Polláknak, az egykori háló- és kötélgyárosnak a Takaréktár utca 3. szám alatt levő egykori udvarán ma is áll egy öreg páfrányfenyő, melyet a Földművelésügyi Minisztérium kertészeti főosztálya fémtáblával jelölt meg 1965-ben, mint védett fát. Ezt a termős (vagy női) fát a ház jelenlegi gazdája féltve őrzi és óvja. Takaréktár utcai irodájából Pollák a szomszédos Arany János utcán járt haza, mivel igen szerette a ginkgofákat, a városi kertészetet arra kérte, hogy anyafája alatt növekvő csemetékkel telepítsék tele az utca mindkét oldalát, sőt, ha igaz, ezekből került a Széchenyi térre is tizenhét darab.

Az elmúlt hetekben összeírtam a szegedi páfrányfenyőket, ez bátorít arra a kijelentésre, hogy *Európában nincs oly város, mint Szeged, ahol ennyi ginkgo lenne.* Nemcsak a városunk központjában találjuk meg őket, hanem a Móra parkban, az orvosegyetem sebészeti klinikája előtt, a Magyar Tudományos Akadémia Biológiai Kutató Központjánál, a gumigyár utvarán. A Kecskeméti utca egyik házának kertjében két tucatnyi csemete növekszik belőlük, az Április 4. útja 19. számú ház belső udvarában is áll egy öregedő gavallér ginkgofa, melynek nászát a Takaréktár utcai hölgy ginkgóval Kiss Ferenc (1860—1952) erdőmérnök, a szegedi erdők atyja sikertelenül egyengette. A szegedi ginkgókról készített felsorolásom korántsem teljes, hiszen nem említettem meg az egyetemi botanikus kertet, a különféle kertészeteket, avagy egyik közeli erdőgazdaságunkat, ahol egész csemeteerdő van a páfrányfenyőinkből; csak annyit jegyeznék meg, hogy adtunk a szegedi páfrányfenyőkből több tájegységünknek és városnak, Dunántúlnak, Miskolcnak is.

FARKAS ERNŐ